

Mười bài thơ dạy con của Nguyễn Khuyên

Tác Giả: Vũ Quỳnh Pháng

Thứ Sáu, 03 Tháng 12 Năm 2010 09:08

Nguyễn Khuyên (1835 - 1909) là bác khoa báng lán, ba lán đá đáu cá ba cáp thi: Giái nguyên (thi Háng 1864) rái Hái nguyên, Đánh nguyên (trong năm 1871).

Nguyễn Khuyên có tái mái bài thơ chá Hán mang chá đá dạy con, đáu viát sau khi ông cáo quan vá Yên Đá, khi các con ông đã bát đáu bác vào con đáng khoa cá nhá ông ngày xáa. Dáy con cũng chính là nái lòng ngái trí thác láp trác tâm sá chí háng, bàn giao nghĩa vá vái láp đá sau.

Nái niám trí thác vá mái táng quan giáa mình vái đái, vá phép xuát xá, vá danh, vá chí... thái nào cháng có. Nháng không phái ai cũng thích bác lá, càng không đá bác lá hát, bác lá rá.

Nguyễn Khuyên đã dùng thá chá Hán đá kín đáo, ít quáng bá hán, mà ván tìm đúng tri ká nháng đây là thá dạy con, đán con, nhá con, gái cho riêng con, không thá không nói hát.

Nguyễn Khuyên ván là ngái náng nghĩa cha con. Ông cáo quan thì con mái bát đáu hoán lá, bao đáu thiêng liáng, gan ruát, tích cháa trong cá đái ngái lán đán, gian lao, ông muán trao cá cho con, giúp con hành trang đá vào đái.

Lái ngán gán mà sâu sác, ý bình đá mà thiát thác gán đái, giàu tính khá thi... Trong mái bài áy chá có mát bài ông tá đách ra thá Nôm - Ngày xuân đán các con:

(...)

Sách vở ích chi cho bußi y

Áo xiêm nghĩ lßi thßn thân già

Xuân vở ngày lơßn càng lß áo

Ngßi gßp khi cùng cũng ngßt ngß

(...)

Bài thơ viết sau ba năm cáo quan. Ông đi khoa tß thßy chß nghĩa đã thành vô tích sự. Học vở, học hàm nghĩ càng thêm thßn. Nßc loßn lßc, ngßi cùng đßng, xuân vở sao lß áo ngßt ngß. Hai câu kết như tiếng thơ dài, trách con, dßn con mà đau đßn ß lòng mình:

Lßn thßn lßy chi đßn tßc bóng

Sao con đàn hát vở n say sßa

Cha không biết làm gì để dßn cho năm tháng đi mình đang vô vở trôi đi, mà sao con đàn hát say sßa thß. Ông đi khoa này không chß cáo quan mà cáo hßt các thú vui xa lß vở i dân tình dân cßnh. Có lßn tß Hßi thăng bình, Qußc khánh Pháp, ông mß đßu:

Kìa hßi thăng bình tßng pháo reo

Bao nhiêu cß kéo vở i đèn treo

Kìa là đßng xa mà nhìn, đßng ngoài mà tß, thân mình không dính gì vào cái hßi y. Trong chß bao nhiêu nghe rõ mßt gißng chì chìßt, thßy rõ mßt cái bßu môi.

Vßi Nguyễn Khuyßn, không làm đßc gì cho dân nßc khi cßn bß vở n thì có danh cũng chß là danh hßo, “Mayra hßn đßc đßa ăn mßy”, mà xét thßc lßc, thì tài năng còn kém cß thßng đi ß (Phù danh hßu hßnh do tiên cái / Thßc lßc phi tài thßng nhßng nô).

Nhà trí thßc Nguyễn Khuyßn có mßt ßu đißm là bißt “tß xßu hß”. Có đßc nhßng câu thơ y là mßt sß đßi đißn vở i lòng mình quyßt lißt lßm.

Mở đầu bài thơ dĩa con của Nguyễn Khuyên

Tác Giả: Vũ Quỳnh Pháng

Thứ Sáu, 03 Tháng 12 Năm 2010 09:08

Ông còn viết Kä thù còn đó chäa dám đäc kinh Xuân Thu (Häu cäu vä cäm đäc Xuân Thu) Khäng Tä viết kinh Xuân Thu ca ngợi nhà Chu đä kích phän nghäch. Nguyễn Khuyän tä thäy mình chäa làm đäc viäc äy, nên không dám đäc Xuân Thu. Sät xäu hä đäi väi kä sĩ bao giä cũng là cän thiät. Vì đäm ngäi này vän läm lý sä läp liäm, ngäy biän.

Häi con: “Sao con đàn hát say säa” là mät cách đánh thäc sä xäu hä trí thäc.

Näi lòng dân näc thäng träc trong lòng Nguyễn Khuyän, nhäng không phäi đä cao đàm khoát luän. Ông đäi khoa này rõ läm cái nhäc đäm phä biän cäa các ông đäc tiäng là trí thäc ä cái bänh đông dài, nói thì nghe hay nhäng chäng dùng đäc vào viäc gì.

Ông khuyên con: “Häc häi yäu nghi phòng phiäm đät” (Bä häc cän nhät là đäng phù phiäm). Phù phiäm là häc läy danh chä không phäi läy kiän thäc giúp đäi. Bä bä tiän sĩ, giáo sä, nhäng không thêm cho đäi đäc cä khoai cái bäp, ăn häi đäi nát.

Nguyễn Khuyän täng có thä läm cái lä tiän sĩ giäy này “Täng räng đä thät hoá đä chäi”. Cũng phäi tä mät kinh nghiäm thäc häc mäi có läi khuyên äy, mäi có cách häc äy.

Và läi khuyên tiäp theo là cä mät kinh nghiäm säng cäa ngäi trong cuäc “Nho gia thän vät yäm cä hàn” (Nhà Nho nhät thiät chä ngäi đäi rét). Väi Nho gia nghĩa räng là väi nhäng ngäi có häc, thì đäi u quan träng nhät là không đäc sä đäi rét. Đäi rét thì ai chä sä, nhäng Nguyễn Khuyän đä nghiäm thäy läi ngäi đä nhät sä đäi rét là đäm trí thäc.

Ngäi lao đäng thô sä sä đäi rét thì bán cä bäp, anh trí thäc sä đäi rét thì bán trí thäc, bán tâm hän. Coi “không sä đäi rét” là tiêu chuän đäu tiên cäa trí thäc là kinh nghiäm thäi cuäc thäc tiän cäa ông tiän sĩ cáo quan này.

Đäc thä, thäy Nguyễn Khuyän cáo quan không đä dàng chút nào, nhiäu cân nhäc đän đo läm. Nhäng ông đä vät qua đäc, räi bä đäc cäi đäc quyän đäc läi, vì - nghĩ cho cùng - biät xäu hä (Vua chäo còn chäng ra gì / Quan chäo vai nhä khác chi thäng hä).

Mở đầu bài thơ dõ y con của Nguyễn Khuyến

Tác Giả: Vũ Quỳnh Pháng

Thứ Sáu, 03 Tháng 12 Năm 2010 09:08

Nguyễn Khuyến dõ y con tä kinh nghiệm mä thân trong thä cä tiä n thä i cuä c ä y. Ông tä quan thä con ä ra làm quan. Ông không phä n đä i mà mä ng, nhä ng ông vä n kä p cä nh báo: “Danh cä quá mä n ä u tăng tiä t” (Danh tiä ng nä u quá ä ng ä y e ä n át mä t khí tiä t) nghe nhä nghä ch lý, sao ä i đä i ä p danh vä i tiä t.

Danh tiä t thä ng đä i vä i nhau kia mà. Nhä ng biä n chä ng cä a đä i là vä y đó. Danh là cái bóng cä a ngä i. Nhä ng danh ä y ä ng quá, ngä i đä thành cái bóng cä a danh, nó bä t ngä i khóc cä i theo cái vai hä o cä a nó, chä không còn theo nhu cä u cä a ngä i nä a.

Kä sĩ mãi giä mä t, sĩ diä n, là cái ngä i đä i trông thä y, mà quên giä lòng, giä chí là cái khuä t sau nhä ng ä i thä t là mình.

Trong mä t bài khác, ông ä i đä a ra câu nhä c: Trong sä hä c, đä u đáng quý là ä chä nào. Nä u chä giành cái tiä ng tä c là mä t chí hä ng. Danh tiä ng là quý. Nguyễn Công Trä chä ng tä ng phä n đä u “Phä i có danh gì vä i núi sông” đä y thôi. Nhä ng danh tiä ng cũng chä là cái áo mä c ngoài cä a chí hä ng. Chä ng ä vì áo quä n mà chä u mä t hình hài.

Đä i ngä i có nhä ng lúc ngä t ngä i. Nhä ng chä có thä chä u ngä i đä i rä räng ta, chä ta mà cũng khinh ta nä a thì không còn lý do tä n tä i. Ông già Nguyễn Khuyến đä hä t vòng khoa bä ng, nä i tiä ng hay chä mä t thä i, ä i khuyên con mä t cách nhìn cái danh cái tiä ng nhä vä y, thä t thâm trä m và thä c tiä n.

Ông ä i khuyên: “Hoä n đào chä đä khinh tâm trä o” (Bä hoä n sóng gió chä nên chäo vä i tä m lòng coi nhä). Thä i ä y, kä sĩ muä n giúp đä i chä có cách làm quan nhä ng “Đä c làm quan rä i mä i biä t làm quan khó”. Thäng - giäng không mä y ai tránh đä c. Bä n tâm vä chuyä n cao thä p cái chä mình ngä i thì suä t đä i lo âu, tä mình làm khä mình và tiêu tan chí hä ng.

Nguyễn Khuyến chä c không nhä m khuyên đä o đä c khiêm cung cä a thánh hiä n ä đây mà ông khuyên con cách sä ng tä bä o vä mình. Ông chä tä ng mä ng rä khi cáo quan vä nhà thä y mình vä n còn là mình, đó sao. Còn mình là còn cä . Vì “Xä a nay phong hä i đầu là cuä i? / Vä ng bá công danh chä viä c thä ng”. Vä n hä i còn đä i thay, vä ng bá này đâu phä i vänh viä n. Nguyễn Khuyến buä n nhä ng không bi quan là vä y. Ông dùng nhä n thä c quy luä t đä thä ng tình thä , đä bä o vä nä i ä c.

Mười bài thơ dạy con của Nguyễn Khuyên

Tác Giả: Vũ Quỳnh Pháng

Thứ Sáu, 03 Tháng 12 Năm 2010 09:08

Tâm hồn ông còn trò chuyện, còn khuyên nhủ đäc väi chúng ta hôm nay chính như näi läc äy. Ông mäa mai sách vở là đäc cäi chưa chät cái thân phận mình chä có bao giờ ông coi thäng sä häc.

Ông theo tiếng chuông học hành của con, như m theo con tiếng ngày đäng đät đi thi. “Bäm đät con ta đäng vào Huä / Sáng nay chäc đã quá Đèo Ngang”. Ông vän mong äc “Säp già ta đã vä vän cũ / Vui ngóng bäu hoa con đäc ban”.

Nguyễn Khuyên có täi ba bài thơ “Ngày xuân dạy con”. Như ngä läi khuyên buäi đäu năm mäi, quä có nhiäu ngäm nghĩ thuäc vào như ngä tiếng kät sä kät mäi đäi ngäi. Tài sän ông bàn giao läi cho con chä có hai thä:

Chín säo đät thä là näi ä

Mät bó tàn thä äy nghiäp nhà.

Chín säo đät ä đä con an cä và mät bó sách nát đä con läc nghiäp. Ông coi träng chä nghĩa biät chäng nào. Như ngä ngay sau đó ông läi khuyên con:

Các con näi chí cha nên bät

Nghiên bút đäng quên lúa đäu cà.

Đây không phải như bài hát mäu giáo dạy trẻ yêu chú công nhân, cô nông dân, đät ä vä yêu lao đäng, mà là mät phong cách säng träng thiät thäc, chäng läi cái cä tät lòng bông phù phiäm cäa các ông kä sĩ hät gäo chäy rộng.

Nguyễn Khuyên biät än säi tä, hät gäo nuôi mình cái mäc, cái ăn, ông cũng hiäu nghiäp thi thä là khó, (tiếng thi trät täi sáu bäy län thì thäm thäa quá chä), và ngä äi có tri thäc là ngä äi đáng träng.

Mời i bài th d y con c a Nguy n Khuy n

Tác Giả: Vũ Qu n Ph ng

Thứ Sáu, 03 Tháng 12 Năm 2010 09:08

Đi u ông nh c đi nh c i trong các bài th d y con ch là ph i có đóng góp thi t th c cho cu c đ i. Mu n th ph i h c ki u nào, s ng th nào, x trí th nào đ hài hòa danh - ti t, i - chí.

Nguy n Khuy n không sách v , ông t đúc k t t đ i mình mà khuyên nh các con. L i khuyên do v y thân g n, thi t th c nh ng i là n n móng cho con cái, r ng h n cho k sĩ nhi u đ i, i p thân, i p nghi p.

Vũ Qu n Ph ng